

Μέθοδος του σταθερού σημείου

Περιγραφή μεθόδου

Έστω ότι γράφουμε μια ρίζα της εξίσωσης $f(x)=0$, $x \in [a, b]$.
 Έστω τώρα ότι η εξίσωση αυτή μπορεί να μετασχηματιστεί σαν $x=g(x)$. Αν υπάρχει p για το οποίο $p=g(p)$, τότε το p αποτελεί ρίζα της $f(x)=0$.

Αλλά $p=g(p)$ σημαίνει ότι το p είναι σταθερό σημείο της $g(x)$.
 Δηλαδή, το πρόβλημα εύρεσης ρίζας της $f(x)=0$, $x \in [a, b]$ μεταχρηματίζεται στο πρόβλημα εύρεσης σταθερού σημείου της $g(x)$.
 Η εύρεση του σταθερού σημείου επιτυγχάνεται (εφ' όσον υπάρχει βέβαια) από την αναδρομική σχέση:

$$x_{n+1} = g(x_n), \quad x_0 = \text{δεδομένο (επιλογή κοντά στο σταθερό σημείο εάν είναι δυνατόν)}.$$

Παραδείγματα

(1) Ο μετασχηματισμός της $f(x)=0$ σε $x=g(x)$ είναι πάντα δυνατός: $\pi. x \quad f(x)=0 \Leftrightarrow x = \underbrace{x + f(x)}_{g(x) = x + f(x)}$

(2) Ο μετασχηματισμός του (1), δεν είναι μονοσήμαντα ορισμένος:
 $\pi. x \quad f(x)=0 \Leftrightarrow x = \underbrace{x + f(x)}_{g_1(x)} \Leftrightarrow x = \underbrace{x + 2f(x)}_{g_2(x)} = \dots$

(3) Τα $x_1, x_2, x_3, \dots$ που δίνονται όπως παραπάνω, είναι διαδοχικές εκτιμήσεις της ρίζας p .

(4) Τα σταθερά σημεία της $g(x)$ είναι τα σημεία της $y=x$ $\nwarrow x=g(x)$ $\nearrow$ $y=g(x)$.

γραφή της $f(x)=0$ σαν $x=g(x)$

Παράδειγμα

Δίνεται η συνάρτηση $f(x)=x^3+4x^2-10=0$. Με τη βοήθεια αριθμητικών πράξεων, δείξτε ότι κάθε μία από τις παρακάτω συναρτήσεις, έχει σταθερό σημείο ακριβώς στο σημείο που είναι ρίζα της εξίσωσης $f(x)=0$

(Αρκεί να δείξουμε ότι η $f(x)=0$ μετασχηματίζεται σαν $x=g(x)$)

$$g_1(x) = x - x^3 - 4x^2 + 10$$

$$g_2(x) = \sqrt{\frac{10}{x} - 4x}$$

$$g_3(x) = \frac{1}{2} \sqrt{10 - x^3}$$

$$g_4(x) = \sqrt{\frac{10}{x+4}}$$

$$g_5(x) = x - \frac{x^3 + 4x^2 - 10}{3x^2 + 8x}$$

Λύση

(i) $x^3 + 4x^2 - 10 = 0 \xrightarrow[\text{στα δύο μέλη}]{\text{πρόσθεσω } -(x^3 + 4x^2 - 10)}$ $-(x^3 + 4x^2 - 10) = 0 \Rightarrow x = x - (x^3 + 4x^2 - 10) \Rightarrow x = x - x^3 - 4x^2 + 10$
 $\underbrace{\hspace{10em}}_{g_1(x)}$

(ii) $x^3 + 4x^2 - 10 = 0 \xrightarrow[\text{με } x]{\text{διαιρώ}} x^2 + 4x - \frac{10}{x} = 0 \Rightarrow x^2 = \frac{10}{x} - 4x \Rightarrow x = \sqrt{\frac{10}{x} - 4x}$
 $\underbrace{\hspace{10em}}_{g_2(x)}$

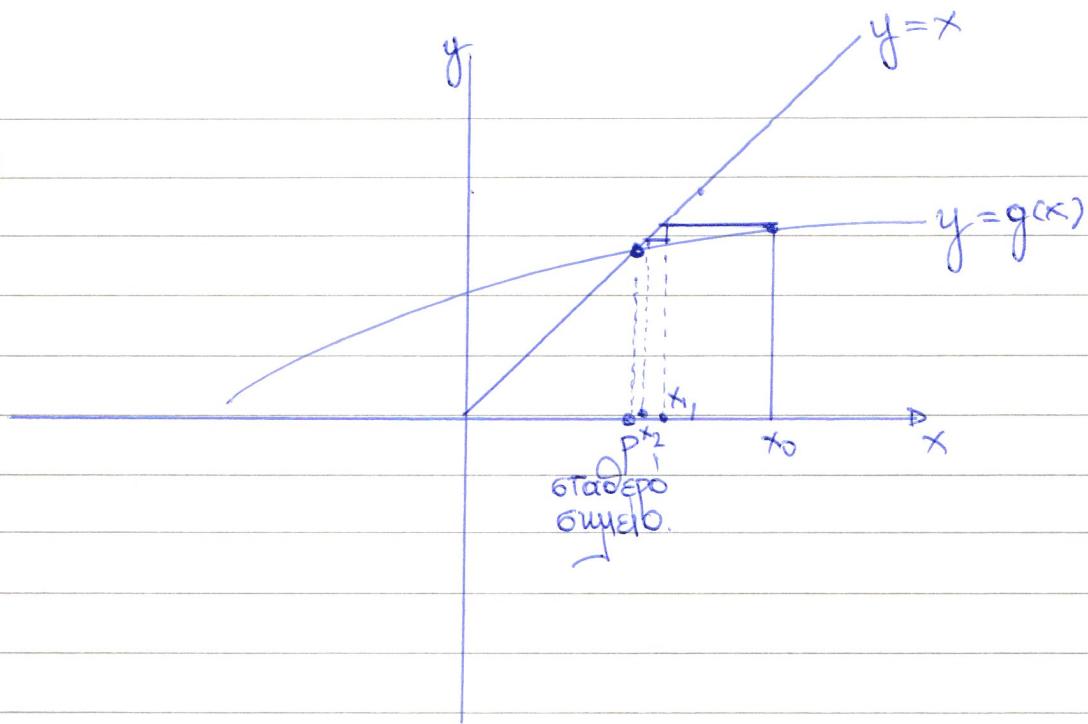
(iii) $x^3 + 4x^2 - 10 = 0 \Rightarrow 4x^2 = 10 - x^3 \Rightarrow x^2 = \frac{1}{4}(10 - x^3) \Rightarrow x = \frac{1}{2} \sqrt{10 - x^3}$
 $\underbrace{\hspace{10em}}_{g_3(x)}$

(iv) $x^3 + 4x^2 - 10 = 0 \Rightarrow x^2(x+4) = 10 \Rightarrow x^2 = \frac{10}{x+4} \Rightarrow x = \sqrt{\frac{10}{x+4}}$
 $\underbrace{\hspace{10em}}_{g_4(x)}$

(v) $x^3 + 4x^2 - 10 = 0 \Rightarrow -\frac{x^3 + 4x^2 - 10}{3x^2 + 8x} = 0 \Rightarrow x = x - \frac{x^3 + 4x^2 - 10}{3x^2 + 8x}$
 $\underbrace{\hspace{10em}}_{g_5(x)}$
 "αυτοαίρεση" διαιρέσει

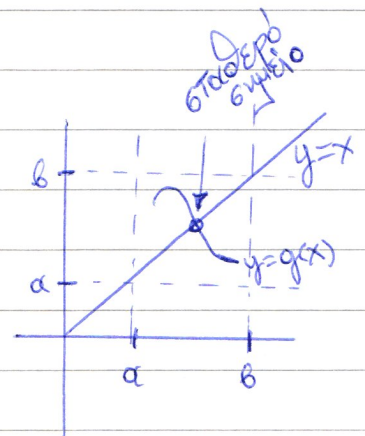
Σχηματική
παράσταση
μέθοδου.

Σύγκριση
Θεωρήματα

Εάν ότι η $g: [a, b] \rightarrow [a, b]$ συνεχής ή τ.ω.

$$L = \sup_{x \in (a, b)} |g'(x)| < 1$$

Τότε, η g έχει ένα μοναδικό σταθερό σημείο ℓ . Ο αλγόριθμος που ορίζεται από τη σχέση:

$$x_{n+1} = g(x_n)$$

συγκλίνει στο (μοναδικό) σταθερό σημείο, για κάθε επιτρεψί x_0 στο $[a, b]$. Ανάμεσα για το σφάλμα ισχύουν οι σχέσεις:

$$(i) \quad |x_n - \ell| \leq \frac{L}{1-L} |x_n - x_{n-1}|$$

$$(ii) \quad |x_n - \ell| \leq \frac{L^n}{1-L} |x_1 - x_0|$$

Παρατήρηση

(α) Όταν μπάμε τον αριθμό των επαναλήψεων $\swarrow$ ώστε το σφάλμα

να είναι κάτω από δοσμένο $\varepsilon > 0$, χρησιμοποιούμε τη σχέση:

$$\frac{L^k}{1-L} |x_1 - x_0| < \varepsilon \quad (\lambdaύνουμε ως προς k)$$

- (β) Είναι μέθοδος (που αν συγκρίνει) με βραδεία (συνήθως) σύγκριση. Η ταχύτητα σύγκρισης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, από το πόσο κοντά στη πραγματική ρίζα p είναι το x_0 που επιλέγουμε (αλλά κ' από την μορφή της $g(x)$).
- (γ) Κριτήριο διακοπής
Ο αλγόριθμος σταματά, για δοσμένα προσέγγιση ε , όταν
 $|x_n - x_{n-1}| < \varepsilon$.

Παράδειγμα

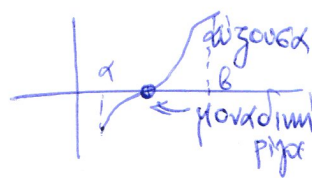
Δίνεται η εξίσωση $f(x) = x - e^{-x} = 0$

- (α) Να δείξει ότι η εξίσωση $f(x) = 0$ έχει μια μοναδική ρίζα στο διάστημα $[0.3, 0.8]$
- (β) Να δείξει ότι η ανάρτηση $y = g(x) = e^{-x}$ έχει ένα μοναδικό σταθερό σημείο στο διάστημα $[0.3, 0.8]$.
- (γ) Να δοθεί προσέγγιση της ρίζας του (α) με τη βοήθεια της μεθόδου του σταθερού σημείου κ' της g του (β).
(κριτήριο διακοπής: $\varepsilon = 10^{-3}$) $x_0 = 0.5$
- (δ) Σχολιάστε ότι ο αλγόριθμος του (γ) συγκρίνει $\forall x_0 \in [0.3, 0.8]$
- (ε) Δώστε εκτιμήσεις της ρίζας του (α), με τη μέθοδο του σταθερού σημείου κ' με g του (β) για
(i) $x_0 = 0.55$ κ' (ii) $x_0 = 0.75$
- Τι παρατηρείτε;

Λύση

- (α) $f(0.3) = -0.44$
 $f(0.8) = 0.35$ } $\Rightarrow f(0.3) \cdot f(0.8) < 0$ Άρα από το θεώρημα Bolzano, η $f(x)$ έχει μια τουλάχιστον

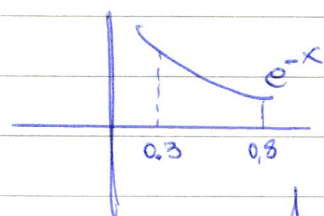

ρίζα στο $[0.3, 0.8]$.

Αλλά $f'(x) = 1 + e^{-x} > 0 \quad \forall x \in [0.3, 0.8]$ δηλαδή η $f(x)$ είναι γνησίως αύξουσα στο $[0.3, 0.8]$, άρα έχει μοναδική ρίζα στο $[0.3, 0.8]$.

β) η $g: [0.3, 0.8] \rightarrow \mathbb{R}$ συνεχής
 $g(x) = e^{-x}$

είναι τ.ω: $g'(x) = -e^{-x} \Rightarrow |g'(x)| = \frac{1}{e^x} = e^{-x}$

οπότε $\sup_{x \in [0.3, 0.8]} |g'(x)| = g'(0.3) = e^{-0.3} \approx 0.74 = L < 1$

Ακόμα $g'(x) = -\frac{1}{e^x} < 0$ δηλ. η $g(x)$ φθίνουσα στο $[0.3, 0.8]$
 οπότε

$$g([0.3, 0.8]) = [g(0.8), g(0.3)] = [0.45, 0.74] \subseteq [0.3, 0.8]$$

δηλαδή $g: [0.3, 0.8] \rightarrow [0.3, 0.8]$

Άρα, από το θεωρήμα συχνηότητας, η g έχει μοναδικό σταθερό σημείο, το οποίο βρίσκεται από:

τ.ω: $x_{n+1} = g(x_n) \quad \forall x_0 \in [0.3, 0.8]$

(γ) Δίνεται στην επόμενη σελίδα

(δ) Δίνονται στην επόμενη σελίδα.

Προέχχισή ρίζας: $x - e^{-x} = 0$ στο $[0,1]$

152
6

Μέθοδος σταθερού σημείου: $g(x) = e^{-x}$

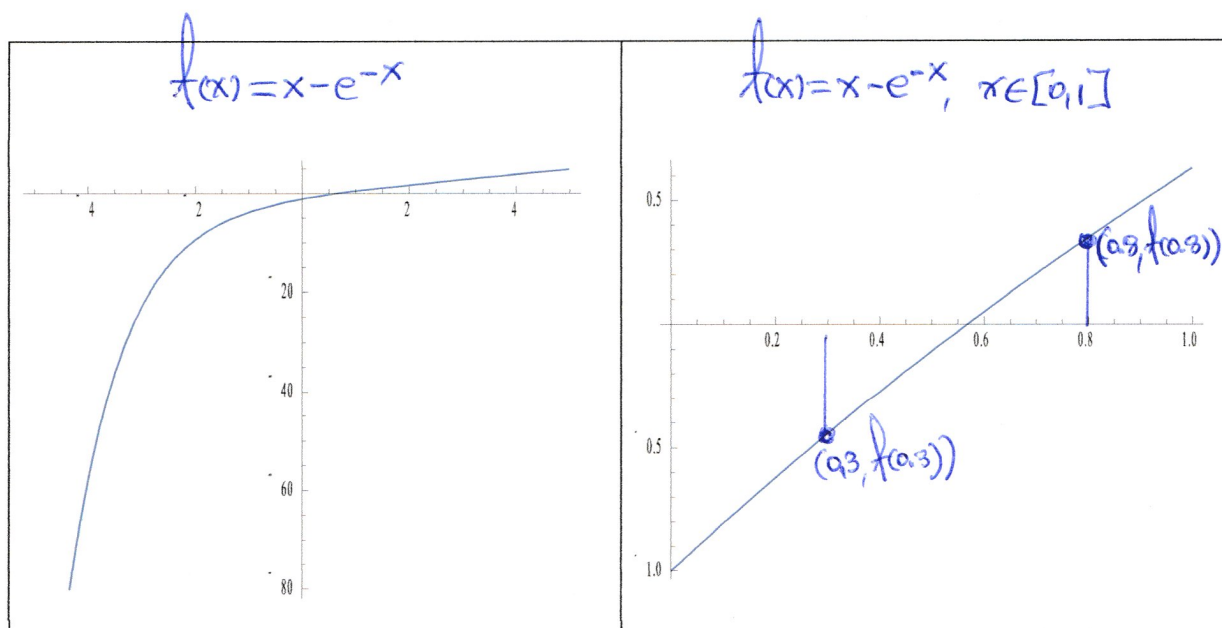
$$x_{n+1} = g(x_n)$$

n	x	Σφάλμα	x	Σφάλμα	x	Σφάλμα
0	0.5		0.55		0.75	
1	0.606531	0.106531	0.57695	0.02695	0.472367	-0.27763
2	0.545239	-0.06129	0.561609	-0.01534	0.623525	0.151158
3	0.579703	0.034464	0.570291	0.008682	0.536052	-0.08747
4	0.560065	-0.01964	0.565361	-0.00493	0.585054	0.049002
5	0.571172	0.011108	0.568155	0.002794	0.557076	-0.02798
6	0.564863	-0.00631	0.56657	-0.00159	0.572882	0.015806
7	0.568438	0.003575	0.567469	0.000899	0.563898	-0.00898
8	0.566409	-0.00203			0.568987	0.005089
9	0.56756	0.00115			0.566099	-0.00289
10	0.566907	-0.00065			0.567736	0.001637
11					0.566807	-0.00093

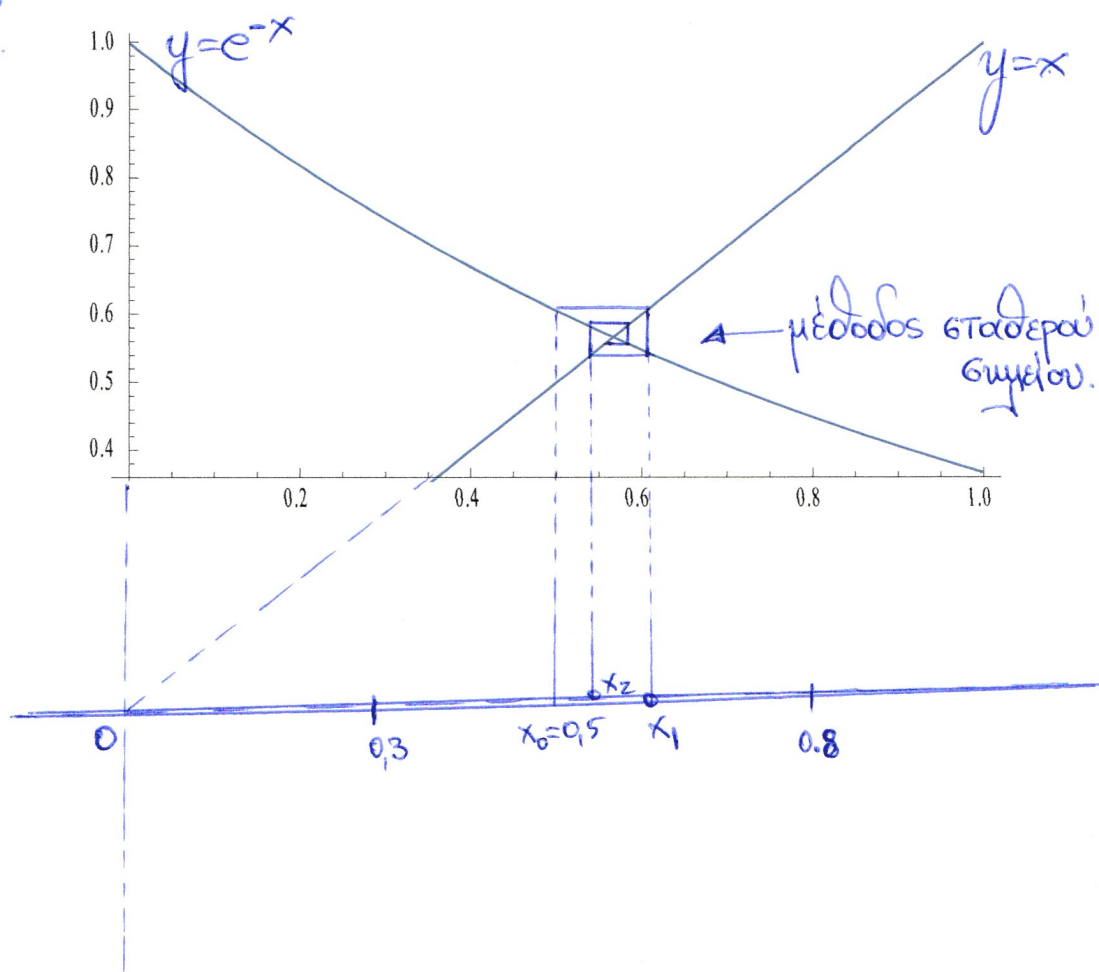
Παρατήρηση

Είναι φανερό ότι, όσο πιο κοντά είναι το αρχικό σημείο x_0 στη ρίζα, τόσο ταχύτερη είναι η σύγκλιση της μεθόδου (λιγότερα βήματα).

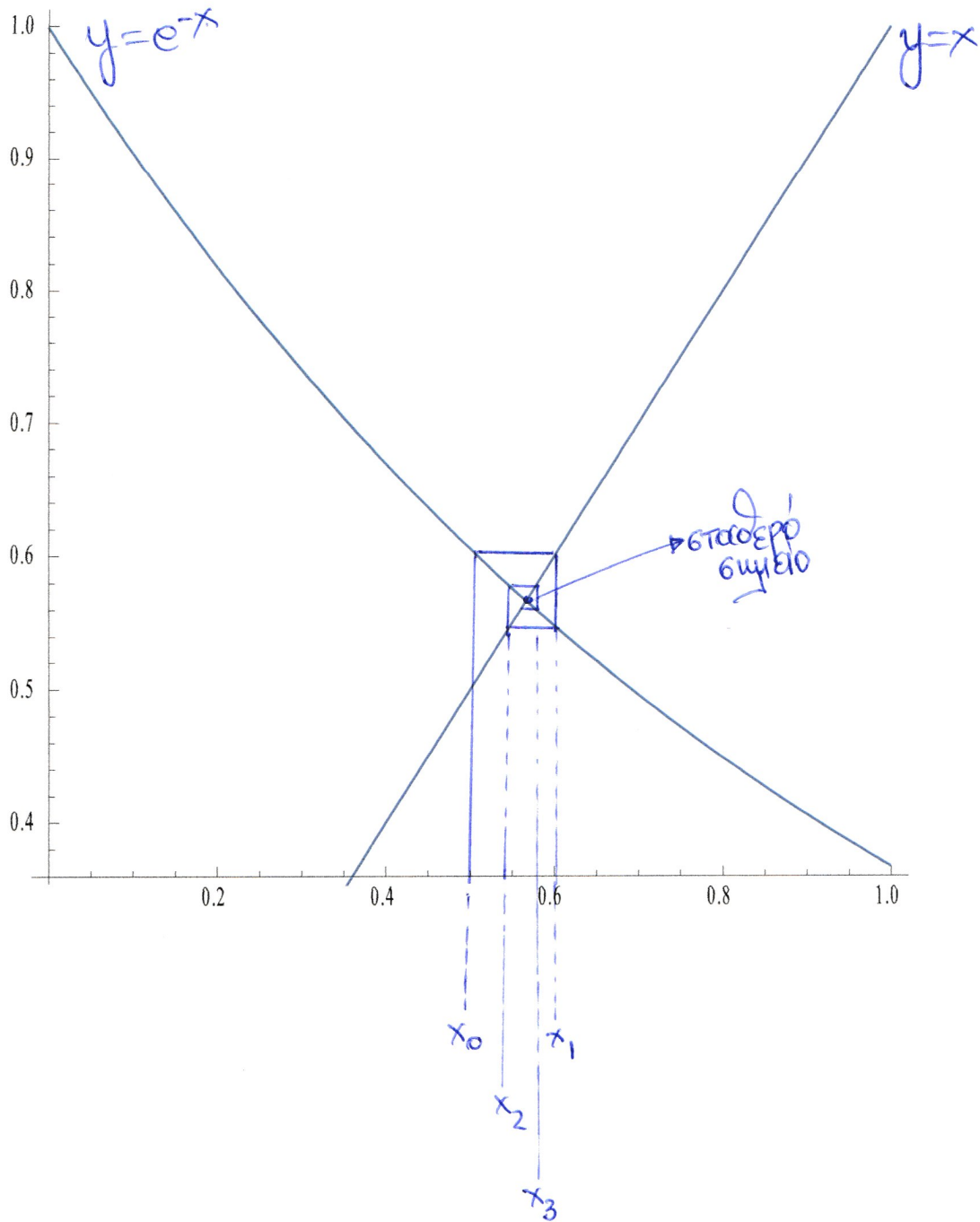

Μέθοδος
σταθεράς
συμμετοχής

πίτες $f(x) = x - e^{-x} = 0$ $\frac{152}{8}$
μέθοδος σταθερά σημείου.

$$f(x)=0 \Rightarrow \text{ρίζες } x_{1,2} = \frac{1 \pm 3}{2} \begin{matrix} \rightarrow 2 \\ \rightarrow -1 \end{matrix}$$

Παράδειγμα

Δίνεται η εξίσωση $f(x) = x^2 - x - 2 = 0$.

(α) Εάν $g_1(x) = \sqrt{x+2}$, τότε ο αλγόριθμος συγκλίνει στο μοναδικό σταθερό σημείο της $g_1(x)$.
Χρησιμοποιώντας την $g_1(x)$, πως μπορούμε να εκτιμήσουμε τη ρίζα $x=2$ της $f(x)=0$.

(β) Εάν $g_2(x) = x^2 - 2$, δείξτε ότι ο αλγόριθμος $x_n = g_2(x_{n-1})$ με $x_0 > 2$ αποκλίνει.
Μπορούμε να εκτιμήσουμε την ρίζα $x=2$ της $f(x)=0$, με τη βοήθεια της $g_2(x)$.

Λύση

(β) Έστω $x \in [1.5, 2.5]$. Τότε η $g_1|_{[1.5, 2.5]}$ συνεχής κ'.

$$g_1'(x) = \frac{1}{2\sqrt{x+2}} > 0 \text{ δηλ. } g_1'(x) \Rightarrow \text{αύξουσα.}$$

άρα

$$g_1([1.5, 2.5]) = [g_1(1.5), g_1(2.5)] = [1.87, 2.42]$$

$$\text{δηλ. } g: [1.5, 2.5] \rightarrow [1.5, 2.5], \text{ συνεχής}$$

$$\forall x \in [1.5, 2.5] \quad g_1'(x) \leq g_1'(1.87) \approx 0.27 = L < 1.$$

Άρα ο αλγόριθμος συγκλίνει (από το θεωρήμα σύγκλισης) στο (μοναδικό) σταθερό σημείο της $g_1(x)$.

$$\text{Η } f(x) = x^2 - x - 2 = 0 \Rightarrow x^2 = x + 2 \Rightarrow x = \underbrace{\sqrt{x+2}}_{g_1(x)}$$

δηλ. η εκτίμηση της ρίζας $f(x)=0$ γίνεται με τη βοήθεια της $g_1(x) = \sqrt{x+2}$ κ' της μεθόδου του σταθερού σημείου.

(6) $\forall x_0 > 2$, η $(x_n)_{n=1}^{\infty}$ (με $x_n = \overbrace{x_{n-1}^2 - 2}^{g_2(x_{n-1})}$) είναι αύξουσα
ή επομένως αποκλίνει στο $+\infty$.

Πράγματι, με επαγωγή:

$$\begin{aligned} x_1 &= x_0^2 - 2 & \text{ε' } x_0 > 2 & \text{έστω } x_0 = 2 + \alpha \ (\alpha > 0) \\ \text{τότε} & & x_1 &= (2 + \alpha)^2 - 2 = 4 + 4\alpha + \alpha^2 - 2 \\ & & &= 2 + 4\alpha + \alpha^2 \\ & & &= (2 + \alpha) + 3\alpha + \alpha^2 \\ & & &= x_0 + (3\alpha + \alpha^2) > x_0 \end{aligned}$$

$$\text{δηλ. } x_1 > x_0$$

έστω $x_{k+1} > x_k$. (θα δείξουμε $x_{k+2} > x_{k+1}$)

$$\text{τότε } x_{k+1}^2 > x_k^2 \Rightarrow$$

$$\underbrace{x_{k+1}^2 - 2}_{x_{k+2}} > \underbrace{x_k^2 - 2}_{x_{k+1}}$$

$$\text{δηλ. } x_{k+2} > x_{k+1}$$

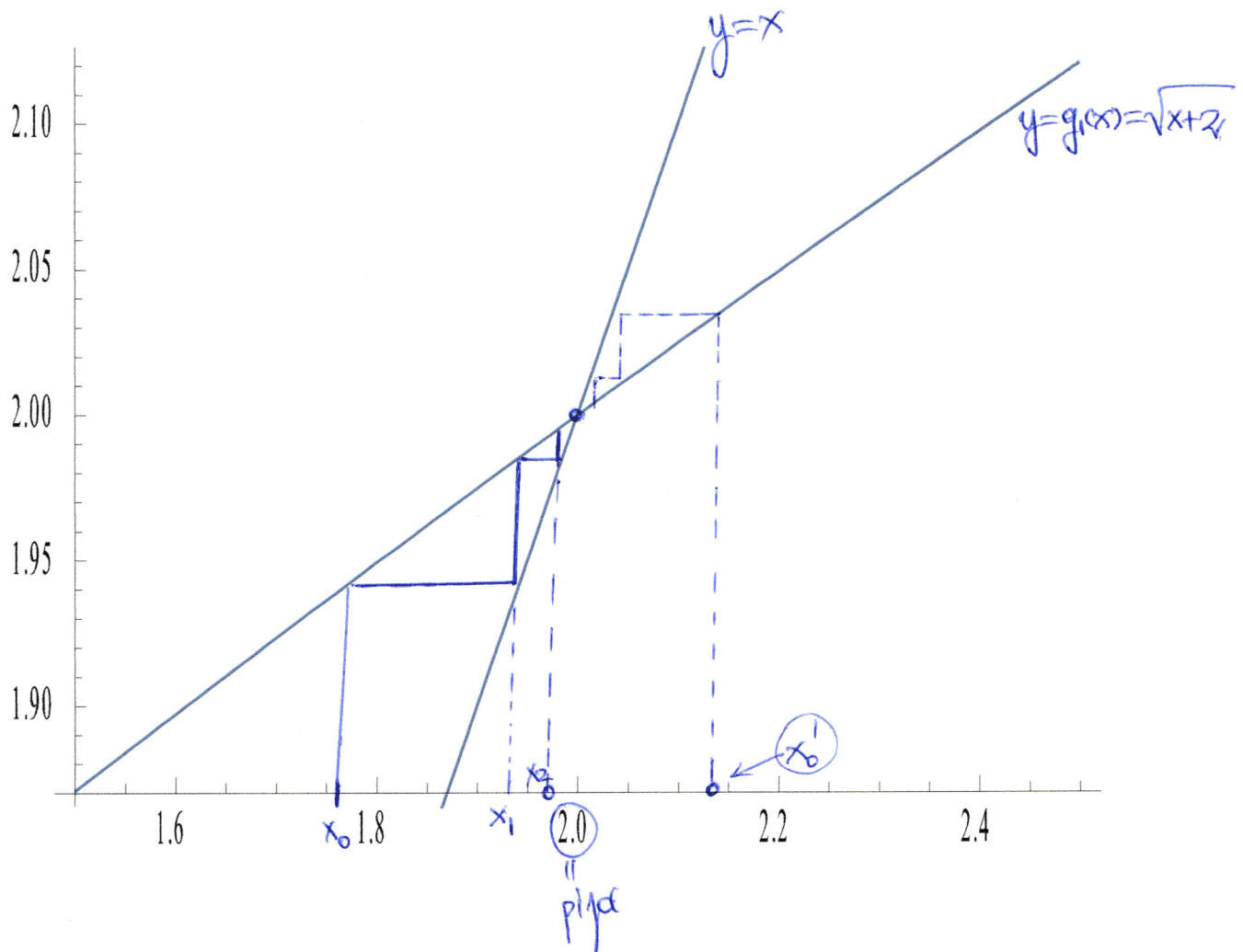
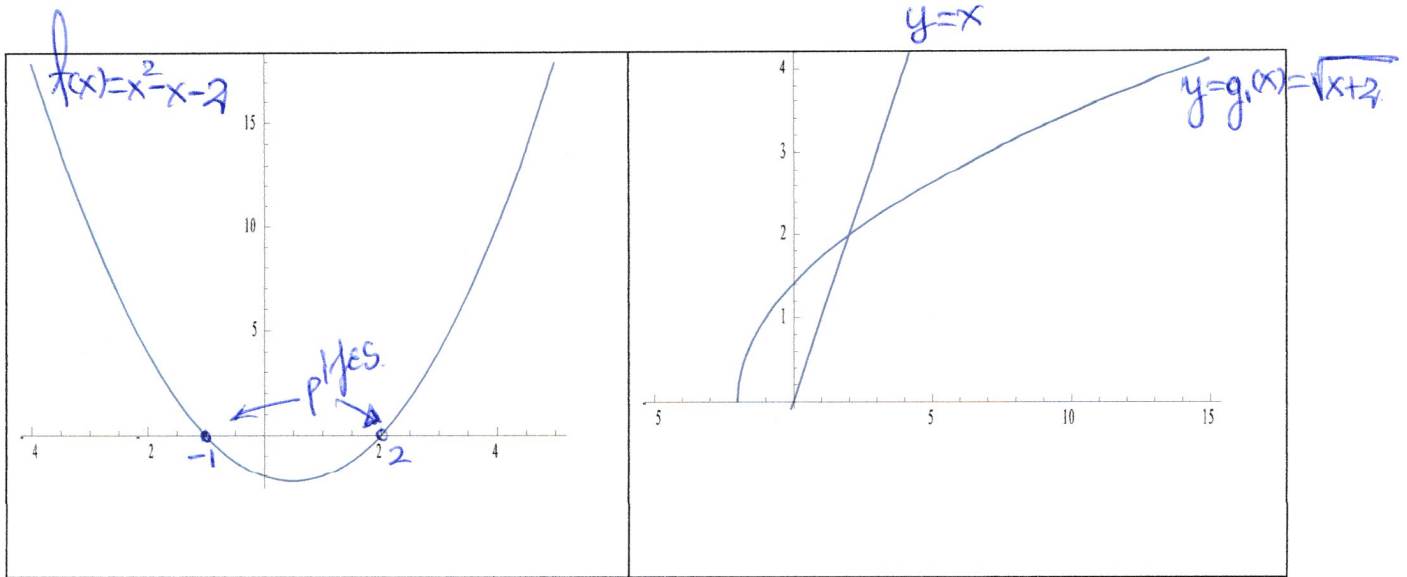
δηλ. η $(x_k)_{k=0}^{\infty}$ αύξουσα
ε' $x_0 = 2$ } αποκλίνει.

Αν η $f(x) = x^2 - x - 2 = 0 \Rightarrow x = \underbrace{x^2 - 2}_{g_2(x)}$, η $g_2(x)$ δεν
μπορεί να εκτιμήσει τι πηγαίνει $x = 2$ της $f(x) = 0$, με τη
βοήθεια της μεθόδου σταθερού σημείου, γιατί ο αλγόριθμος
αποκλίνει.

#

$f(x) = x^2 - x - 2 = 0$ | μέθοδος σταθεράς ευθείας.

M52
11

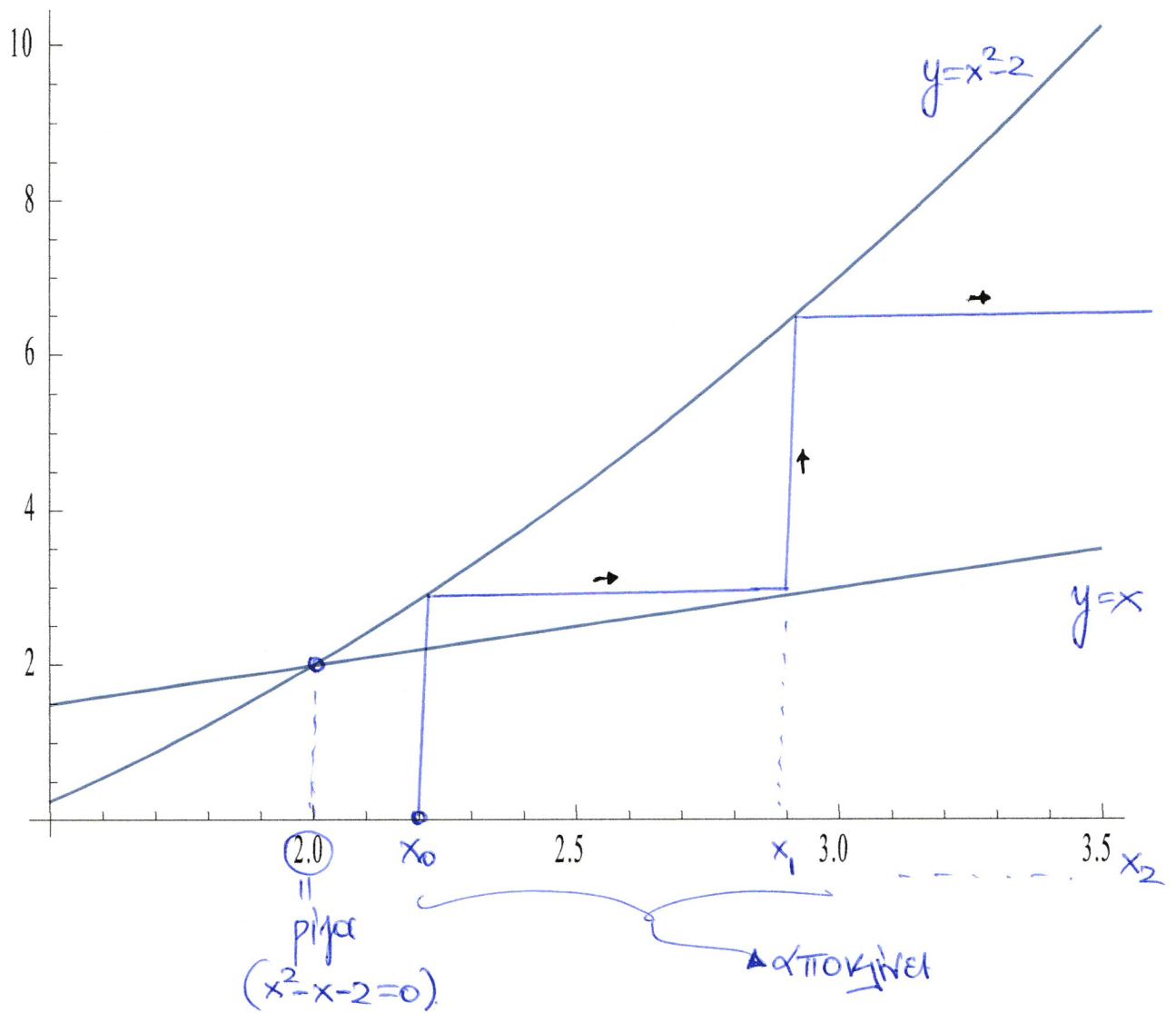
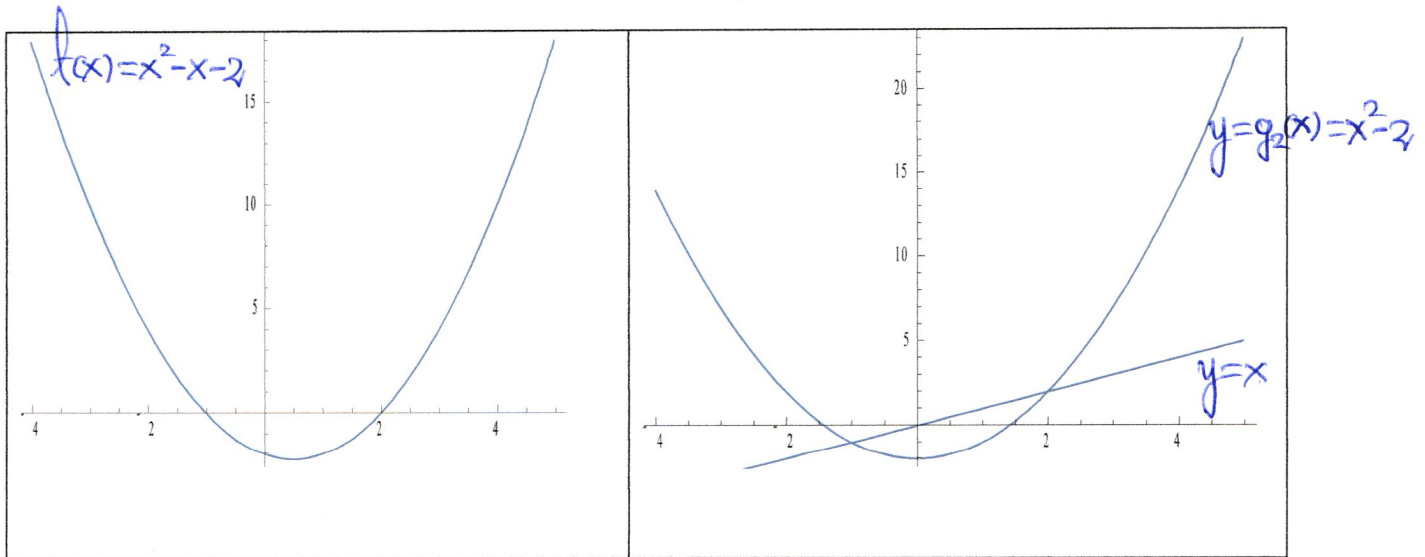

σύγκριση για x_0
(ή) για x_0'

$$f(x) = x^2 - x - 2 = 0 / \text{μέθοδος σταθερού σημείου}$$

MSS
12

Παράδειγμα

Δίνεται η εξίσωση $f(x) = e^x - 1 - 2x = 0$

(α) Να ελεγχθεί ότι έχει μοναδική ρίζα στο $[1, 2]$

(β) Να ελεγχθεί αν συγκλίνουν οι παρακάτω επαναληπτικοί μέθοδοι:

$$(i) \quad x_n = g_1(x_{n-1}) = \frac{e^{x_{n-1}} - 1}{2} \quad (ii) \quad x_n = g_2(x_{n-1}) = \ln(1 + 2x_{n-1})$$

Λύση

$$(α) \quad \left. \begin{aligned} f(1) &= e^1 - 1 - 2 = 2.72 - 3 < 0 \\ f(2) &= e^2 - 1 - 2 \cdot 2 = 7.4 - 5 > 0 \end{aligned} \right\} \Rightarrow \text{η } f(x) = e^x - 1 - 2x = 0 \text{ έχει μία ταυράχιστη ρίζα στο } [1, 2]$$

$$\text{Αλλά } f'(x) = e^x - 2 > 0 \text{ δηλαδή η } f(x) \text{ αύξουσα στο } [1, 2] \text{ (} e^x \approx 2.72 \text{)}$$

Επομένως, έχει μία ακριβώς ρίζα στο $[1, 2]$

$$(β)(i) \quad g_1(x) = \frac{e^x - 1}{2} \Rightarrow \max_{x \in [1, 2]} |g_1'(x)| = \max_{x \in [1, 2]} \frac{e^x}{2} = \frac{e^2}{2} > 1$$

$g_1(x) = \frac{e^x - 1}{2}$ Ε' επομένως, το θεώρημα σύγκλισης (της μεθόδου σταθερού σημείου) δεν εγγυάται τη σύγκλιση της μεθόδου

$$(ii) \quad g_2(x) = \ln(1 + 2x) \Rightarrow g_2'(x) = \frac{2}{1 + 2x} > 0 \text{ δηλ. } g_2(x) \uparrow [1, 2].$$

$$g_2(1) = \ln 3 = 1.0986, \quad g_2(2) = \ln 5 = 1.6094 \text{ επομένως}$$

$$g_2([1, 2]) = [g_2(1), g_2(2)] = [1.0986, 1.6094] \subseteq [1, 2]$$

Ε'

$$\max_{x \in [1, 2]} |g_2'(x)| = \frac{1}{1 + 2 \cdot 1} = \frac{1}{3} < 1. \text{ Επομένως η μέθοδος συγκλίνει } \forall x_0 \in [1, 2]$$

επίλυση: $f(x) = e^x - 1 - 2x = 0, [1, 2]$

1552
14

$x = g_2(x), g_2(x) = \ln(1+2x)$

n	x	Σφάλμα	x	Σφάλμα	x	Σφάλμα
0	1.5		1.2		1	
1	1.386294	-0.11371	1.223775	0.023775	1.098612	0.098612
2	1.327761	-0.05853	1.237664	0.013889	1.162283	0.063671
3	1.296239	-0.03152	1.245689	0.008025	1.201339	0.039056
4	1.278842	-0.0174	1.250296	0.004608	1.224563	0.023224
5	1.26911	-0.00973	1.252932	0.002636	1.238121	0.013558
6	1.263624	-0.00549	1.254437	0.001505	1.245952	0.007831
7	1.260518	-0.00311	1.255295	0.000858	1.250447	0.004495
8	1.258755	-0.00176	1.255784	0.000489	1.253018	0.002571
9	1.257753	-0.001	1.256063	0.000279	1.254486	0.001468
10	1.257184	-0.00057	1.256221	0.000159	1.255323	0.000837

(συγκρίση $\forall x_0 \in [1, 2]$)

$x = g_1(x), g_1(x) = \frac{e^x - 1}{2}$

n	x	Σφάλμα	x	Σφάλμα	x	Σφάλμα
0	1.5		1.2		1	
1	1.740845	0.240845	1.160058	-0.03994	0.859141	-0.14086
2	2.351079	0.610234	1.09506	-0.065	0.680566	-0.17858
3	4.748442	2.397364	0.994681	-0.10038	0.487497	-0.19307
4	57.2022	52.45375	0.851931	-0.14275	0.314118	-0.17338
5	3.48E+24	3.48E+24	0.672084	-0.17985	0.184526	-0.12959
6	#NUM!	#NUM!	0.479157	-0.19293	0.101324	-0.0832
7	#NUM!	#NUM!	0.307356	-0.1718	0.053318	-0.04801
8	#NUM!	#NUM!	0.179913	-0.12744	0.027382	-0.02594
9	#NUM!	#NUM!	0.098556	-0.08136	0.01388	-0.0135
10	#NUM!	#NUM!	0.051788	-0.04677	0.006989	-0.00689

Απόκλιση της μεθόδου